

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
lesv, Cvrsvs Theologicvs**

In decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Primam Partem, & Primam Secundæ D. Thomæ. Ad Alexand.
VII. Pont. Max.

Esparza Arteida, Martin de

Lugduni, 1666

XXV. Vtrum Bonitas & malitia actuum humanorum dependeat ex obiecto,
& circumstandtiis?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94815](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94815)

per accidens, & ex suppositione ad oppositum eius, ad quod per se, ac absolute obligare intendit.

Art. 1. Ad 7. Illis verbis Augustini vitur admodum fidenter Iansenius pro suo errore de veris peccatis seorsim, & secundum se imputabilibus ad culpam, & poenam peculiarem sub ignorantia totali, & omnino inuincibili. Vitur verò in primis inconsequenter. Quia l. 2. de statu nat. lap. c. 5. tradit ex professo ignorantiam inuincibilem facti, & iuris diuini positivi excusare à peccato, solumque proinde non excusare ignorantiam inuincibilem legis naturalis. Augustinus autem agit ex professo in illa epistola de sola ignorantia facti, nempe ignorantia, qua putatur non esse immolatiuam carnem, quæ immolatiua est, ac proinde agit de eo solo genere ignorantiae, quam si inuincibilis sit, excusare à peccato certissimum est apud Iansenium ex Augustino.

Art. 2. Deinde eadem illa verba obiectionis non coherent cum contextu seu antecedenti, seu consequenti eius epistolæ in eo sensu, qui adscribitur ipsis à Iansenio. Quia antecedenter post medium epistolæ dicit sic Augustinus: *Non autem peccat, qui cibum postea nesciens manducauerit, quem prius tanquam idolothytum respuit.* Ad finem verò Epistolæ præmissa dubio de viatore Christiano victo famis necessitate, & non inueniente cibum nisi positum in idolo, concludit sic. *Breuius respondeo: Aut certum est, esse idolothytum, aut certum est, non esse, aut ignoratur. Si ergo certum est, esse, melius Christiana virtute respuitur. Si autem, vel non esse, scitur, vel ignoratur, sine ullo conscientie scrupulo in usum necessitatis admittitur.* Vtrinque igitur liquidò constat ignorantiam inuincibilem, seu conscientiam inuincibiliter errantem excusare à peccato, ex mente Augustini, saltem circa eam materiam, de qua agitur in ea epistola.

Art. 3. Subintelligenda itaque est in verbis obiectionis ignorantia vincibilis, seu coniuncta cum notitia obligante ad eam perfecte depellendam, vel ad superfedendum interim ab opere. Primum, quia nequit aliter subsistere consonantia eius sententiae cum reliquo contextu, atque Augustinus ipse laboraret ea inconsequentiae ratione, quæ notata iam est in Iansenio luculenter abutente, vt solet, testimoniis, & sincera doctrina Augustini. Deinde casus, de quo ibi est sermo, proponitur, ac præmittitur his verbis: *Si quis dubitat de aliqua carne, vtrum immolatiua sit, & non est immolatiua, si eam cogitationem tenuerit, &c.* In hoc autem casu præexistentis dubitationis, si quis adhibeat diligentiam, quanta sufficit ad dubium prudenter deponendum, assequitur per se cogitationem, & existimationem conformem obiecto, vt habet in se, & operando conformiter ad ipsam non peccat, tamen si faciat quod dubitabatur, an esset illicitum, & non erat, vt determinat ibidem consequenter Augustinus.

Art. 4. Quod si in eodem casu dubij putetur licere, quod re ipsa est illicitum, eo ipso deprehenditur, loquendo per se, non fuisse adhibitam diligentiam, quanta sufficit ad deponendum prudenter dubium, & propterea peccatur, dum sit, quod putatur esse bonum, & est malum re ipsa. Quæ est posterior ibidem resolutio Augustini contenta in verbis obiectionis. In quibus videlicet, ne dicatur exorbitare penitus à proposito, retinet priorem partem casus præmissi, quæ erat de dubio obligante ad indagandam veritatem: & variat, vt liquet ex verbis ipsis, posteriorem partem, quæ erat de honestate materiali obiecti, circa quod dubitatio inciderat, & consequenter variat indirectè conditionem cognitionis, qua idem obiectum in se illicitum, putatur esse honestum, ex defectu utique diligentiae, adeoque per ignorantiam vincibilem. Quia verò Legem Dei naturalem omnes

scire tenentur, propterea nemo excusatur per se à peccato, dum agit contra legem naturalem, tamen si ignorans id faciat, vt docet D. Thomas dicta q. 19. art. 6. alique Theologi communiter, non quod ignorantia, cum est verè inuincibilis, non excuset vniuersaliter in omni materia, sed quia talis non est ignorantia legis naturalis, saltem per se, & vt plurimum, & circa præcipua eius capita; tamen si quoad aliqua, & ab aliquibus quoad multa difficillimè pellatur, ideoque Augustinus nonnunquam dicit non posse pelli, significando nomine impossibilitatis magnam difficultatem. Atque hoc est quod vnicè intendit Augustinus in tot illis locis perperam à Iansenio obiectis vbi supra aduersus D. Thomam & reliquos Scholasticos, nihil re ipsa dissidentes ab Augustino, à quo solus ipse Iansenius distat toto cælo, estque valde iniurius aduersus ipsum, dum ei adscribere tentat errorem notatum initio huius responsionis, eumque absurdissimum, vt conuincit ratio superius propolita ex D. Thoma.

QUESTIO XXV.

Vtrum bonitas, & malitia actuum humanorum dependeat ex obiecto, & circumstantiis?

DE TVR non dependere ex illis. Quia obiectum, & circumstantiæ obiectiue sunt res extra animam existentes. In rebus autem non est malum, sed in usu peccatum, vt tradit August. lib. 3. de doctr. Christ. c. 12. sub init. Ergo actus humani non sunt mali, & per consequens neque boni ex obiecto, & circumstantiis. 2. Obiectum voluntatis comparatur cum actu eius tanquam materia, & tanquam effectus. Bonitas autem rei non provenit ex materia, sed ex forma; & multò minus bonitas causæ, ac actionis provenit ex effectu, sed magis è conuerso. Ergo bonitas actus non dependet ex obiecto.

3. Quæ circumstant aliquid, sunt extra ipsum. Bonitas autem, & malitia sunt in re ipsa, quæ est bona, aut mala. Ergo nulla ratio bonitatis, & malitiæ potest provenire ex circumstantiis; id est iis, quæ circumstant vt physicè obiectum principale, vel intentionaliter tendentiam ad illud.

4. Bonitas, & malitia actuum dependet totaliter à fine eorum. Quia ex doctrina Augustini li. 2. de morib. Eccles. & Manichæo. c. 13. sub init. *secundum quod finis est culpabilis, vel laudabilis, secundum hoc sunt opera nostra culpabilia, vel laudabilia.* Finis autem est extra rationem obiecti, & circumstantiarum. Quia idem actus dandi elemosinam ex. gr. cum quibusvis circumstantiis eius obiectiuis potest esse indifferenter, tum ex fine vanæ gloriæ, tum ex fine misericordiae, vel charitatis.

5. Bonitas, & malitia per prius est in actu voluntatis, quam in actu exteriori, qui est obiectum interioris; quia vt dicit Augustinus lib. 1. Retr. c. 9. *Voluntas est, qua peccatur, & rectè vivitur.* Ergo bonitas, & malitia non deriuantur ex obiecto in actum internum.

Art. 1. Respondetur. Certum est bonitatem, & malitiam actuum humanorum dependere ex obiecto eorum. Quia quod ad malitiam attinet, traditur hoc manifestè Osee 9. 10. *Enati sunt abominabiles sicut ea, qua dilexerunt.* Eadem autem est ratio proportionalis de bonitate. Quia verò actus voluntatis non fertur ad

ad obiectum ut est à parte rei; sed prout representatur esse in se à parte rei; & vnumquodque est à parte rei cum suis circumstantiis, nec præcinditur ab eis per cognitionem practicam: eadem procul dubio est de circumstantiis quoque ratio. Quare Rupertus circa eum locum concludit rectè. *Talis vnusquisque est, quale est illud, quod diligit.*

Art. 2. Verùm, quia non omne obiectum, nec omnis circumstantia dat bonitatem, vel malitiam actui voluntatis; neque quæ dat, eodem semper modo dat; sciendum est vniuersaliter omnem cuiusque effectus perfectionem adæquatè sumptam provenire à causa ipsius adæquatè sumpta; quia causa adæquata effectus, est causa omnium, quæ insunt effectui per identitatem. Quòd si causa adæquata non sit simplex, sed composita ex diuersis comprinciis iuuantibus se mutuo, vnumquodque cõprincipium est causa collatiua bonitatis retulantis in effectum, secundum aliquam rationem, seu formalitatem peculiarem; ita vt effectus postulet intrinsecè emanationem sui ab vnoquoque comprincipio influente in ipsum, ratione peculiaris perfectionis, seu formalitatis perfectiue correspondentis specialiter eidem cõprincipio. Sicut enim effectus consideratur adæquatè secundum se totum, non ob aliud postulat emanatione sui à toto suo principio adæquatè sumpto, nisi quia quiddam est in effectum, est acceptum à principio: ita consideratur secundum talem vel talè formalitatem actualitatis, & bonitatis, non ob aliud postulat emanationem sui à tali, vel tali principio, nisi quia ab eodem formaliter accipit talem formalitatem perfectiuam. Vnde si aliquid ex comprinciis sit indifferens ad plures effectus specie diuersos, alia verò comprincipia non habeant ex se eadem amplitudinem indifferentiæ; effectus correspondebit priori comprincipio, quoad formalitatem aliquam genericam, & indifferentem ex suo conceptu ad plures species; posteriori verò, vel posterioribus comprinciis correspondebit quoad formalitatem, vel formalitates magis determinatas.

Art. 3. Actus autem voluntatis nostræ proveniunt ex pluribus comprinciis se se inuicem iuuantibus, nempe ab ipsa voluntate, & ab eius motiuo formali, & cognitione huius motiui, & ab habitu inclinante ad idem motiuum, si forte is quoque præexistat. Porro inter hæc comprincipia voluntas, quantum est ex se, est indifferens ad actus bonos, & malos, & ad omnes species possibiles sub vtroque isto genere. Ideoque voluntati secundum se solum correspondent formaliter, tanquam principio suo effectiuo, vitalitas, voluntaritas, alique eiusmodi prædicata communia actibus bonis, & malis; atque indifferentiæ ex se ad omnes species actuum bonorum, & malorum. Quare differentia subalterna actus boni à malo, necnon differentia specifica atomi cuiusque actus, tum boni, tum mali, ab omnibus aliis speciebus actuum necessariò reuocatur ad obiectum & circumstantias obiectiuas, à quibus videlicet simili ratione dependet differentia specifica reliquorum quoque comprincipiorum, nempe cognitionis, & habitus.

Art. 4. Sed distinguendum præterea est inter obiecta. Quædam enim sunt ex se indifferentiæ ad honestatem, & inhonestatem, vt rusticatio, venatio, & similia; atque hæc se solis non possunt constituere actum in specie boni, vel mali determinatè, ideoque indigent ad id superadditis sibi circumstantiis particularibus, aut relatione ad finem determinatè honestum, vel inhonestum, vt dicitur q. 27. Alia verò sunt obiecta intrinsecè honesta, vel inhonestata, sed capacia exceptionis contrariæ, vt subuentio parentum cum indigent, & acceptio rei alienæ inuito domino, quorum prius est honestum ex se, posterius verò inhonestum: licet fieri possit, vt subuentio parentum

R. P. Esparza Curs. Theol. Tom. I.

reddatur inhonesta, si adsit obligatio præeminens ad aliud opus impossibile cum ea subuentione, atque reddatur honesta acceptio rei alienæ inuito domino ratione extremæ necessitatis; atque ex eiusmodi obiectis redundat determinatio actuum ad speciem boni, vel mali, nisi intercedat exceptio modò explicata, quæ sit causa determinationis ad oppositam speciem. Alia denique sunt obiecta intrinsecè honesta, atque inhonestata, & incapacia exceptionis contrariæ, vt bonitas diuina, quæ non potest amari secundum se, nisi honestè; vel odio haberi, nisi inhonestè; & locutio contra mentem, quæ è conuerso non potest amari honestè per se, nec odio haberi inhonestè: atque huiusmodi obiectum patet sufficere ex se ad differentiam specificam actus in ratione boni, vel mali moraliter.

Art. 5. Superest postremò applicanda rei præsentis distinctio obiecti formalis motiui, seu voliti ratione sui, ab obiecto solum terminatiuo, & volito ratione alterius. Circa quod est notanda ex communi consensu differentia inter bonitatem, & malitiam, nempe bonitatem non causari in actibus voluntatis, nisi ab obiectis formalibus motiui voliti ratione sui; id quod suggerit frequenter Philosophus 2. Ethic. c. 4. lib. 3. c. 12. & alibi, & ex eo D. Thom. q. 19. art. 7. ad 5. & alibi sæpè: at ad inducendam malitiam in actum sufficere inhonestatem obiecti etiam purè materialis. Vnde, vt quis sit iustus, quod est exemplum Philosophi, necesse est velle iustum, & velle iuste; id est, quia iustum est formaliter: at verò vt sit iniustus, sufficit velle iniustum, tametsi non velit iniuste, seu quia iniustum est, sed propter aliud quodvis motiuum, siue honestum secundum se, siue inhonestum. Nam qui vult furari, vt det eleemosynam, vel propter mæchiam; vtrovis modo est fur, & est iniustus. Ratio huius discriminis, tametsi communiter nulla redditur, est facilis, quæ reddatur clarè, quia videlicet neque honestas aliqua obiecti, aut circumstantiæ, potest præcognosci vt amabilis ratione sui; neque transgressio legis diuinæ, aut peculiaris alia decencia actionis præcognosci potest vt vitanda ratione honestatis oppositæ, quin eo ipso negligatur, ac nihili pendatur illa quidem honestas per omissionem liberam ipsius, & adhesionem ad motiuum aliud impossibile; hæc verò transgressio, ac dedecentia per omissionem honestatis oppositæ, & per adhesionem ad bonum delectabile transitorium. Patet autem honestatem, seu complacentiam diuinam neglectam, ac nihili habitam licet purè materialiter inexistentem obiecto volito, non posse esse materiam laudis, aut præmij, esse verò materiam vituperij, ac supplicij, negligentiam, & parupensionem finis debiti, legitiue diuinæ.

Art. 6. Accedit bonitatem moralem actus esse prædicatum positiuum, ideoque indigere influxu positivo ex parte principij à quo provenit, malitiam verò morale consistere in priuatione, vt dicitur q. 29. ideoque sufficere, pro ea contrahenda, habitudinem ad aliquid impeditiuum influxus positivi communitatis bonitatem. Patet autem nullum exhiberi influxum positiuum in actum ab obiecto purè materiali, seu non volito ratione sui, & quod non mouet vi sua ad actum, quem terminat. Patet similiter voluntatem efficacem furti v.g. tametsi non voliti propter se, sed præcisè propter eleemosynam, vel mæchiam, esse impossibilem cum rectitudine iustitiæ, & cum amore efficaci eiusdem. Patet igitur rationem specificantem, seu differentialem actus boni desumi ex solo motiuo eius formali honesto, ad malitiam verò sufficere obiectum materiale inhonestum præcognitum vt tale.

Art. 7. Quia verò vtraque hæc ratio differentie

G g 2 inter

inter bonitatem, & malitiam militat æqua vi, vt per se satis apparet, quoad circumstantias, ratione quarum obiectum ex se indifferens determinatur, vt sit honestum, vel quæ obiecto iam honesto ex se superaddunt honestatem peculiarem, concluditur non posse actum voluntatis, reddere bonum simpliciter vllas circumstantias, vel illi superaddere directè peculiarem aliquam bonitatem, nisi transeant in rationem obiecti mouentis saltem partialiter ad eundem actum; Circumstantias verò, ratione quarum obiectum redditur inhonestum; vel quæ illi superaddunt peculiarem inhonestatem sufficere, si præcognoscantur vt tales, ad hoc, vt actus euadat malus, aut speciali aliqua malitia reddatur deterior. In hunc igitur modum bonitas, & malitia actuum humanorum dependent ab obiecto, & circumstantiis, tanquam causa peculiari vtriusque, quoad mutua inter se differentiam, & quoad rationes omnes differentiales vtriusvis.

Ad 1. Licet res omnes exteriores sint bonæ secundum se: quædam tamen res quibusdam aliis nocent physice, & respectu earum sunt malæ. Similiter ergo quædam res dedecent respectu naturæ rationalis: ideoque dicuntur malæ, ac inhonestæ, relatè ad actum profectuum ipsarum, eumque reddunt malum, ac nocentem naturæ rationali.

Ad 2. Obiectum formale motuum actus voluntatis non est pura materia circa quam, nec potest esse purus effectus ipsius: quia est causa finalis eiusdem. Causa autem finalis est vera causa, ideoque potest causalitate sua inducere bonitatem in actum quem terminat; & similiter obiectum etiam materiale potest esse impeditiuum influxus alicuius boni, vt dictum est, ideoque potest suo modo esse causa alicuius malitiæ in actu.

Ad 3. Circumstantiæ dicuntur propriè tales respectu obiecti, cui accidunt, necnon respectu actionis exterioris. Cæterum respectu actus interni translatiuè tantum, & per quandam accommodationem dicuntur tales, quia re ipsa sunt obiectum partiale, ad quod intrinsecè, ac essentialiter refertur idem actus interior, vt apparebit clarius in q. sequenti; ideoque actus interior potest specificari in ratione boni, vel mali ex circumstantiis, non secus ac ex obiecto principali.

Ad 4. Dicitur similiter, actionem exteriorem, vt dationem elemosinæ, esse indifferentem ex se ad finem bonum, vel malum, non tamen actum internum, quia actus internus immediatè liber, per se ipsum intrinsecè est determinatio voluntatis ad eum finem, vi cuius de facto mouetur in actu secundo, atque determinatur voluntas, vt superius dictum est, & dicitur iterum q. sequenti, ex qua etiam apparebit distinctiùs, finem non esse extra obiectum actus interni, cuius est finis, sed esse potiùs obiectum eius præcipuum, eaque de causa ex fine prouenire bonitatem actus, sicut ex defectu boni finis prouenit tota malitia peccati.

Art. 1. Ad 3. Circa comparationem illam prioritatis inter actiones interiores, & exteriores, quoad bonitatem, & malitiam, ponit tres conclusiones D. Thomas quæst. 20. artic. 1. Prima est, Bonitatem, & malitiam conuenientem actioni exteriori ex fine ipsius, vt dationi elemosinæ ex gloria Dei, aut ex gloria vana, priùs inueniri in actu voluntatis, & deinde deriuari in actionem exteriorem, quia finis est obiectum proprium voluntatis, nec ad eum refertur actio per se ipsa exterior, sed ratione actus interni. Secunda est: Bonitatem, & malitiam conuenientem actioni exteriori secundum se propter debitam materiam, & debitas circumstantias, priùs esse in ordinatione, & apprehensione rationis, quàm in actu voluntatis. Quia provt existentes in ratione, causant actus vo-

luntatis, earumque bonitatem, & malitiam. Tertia est: Eandem bonitatem, & malitiam secundum ordinem executionis priùs esse in actu voluntatis, quàm in actione exteriori. Quia actus voluntatis est principium actionis exterioris. Circa hæc diu, multumque disputant Vasquez, & nonnulli alij, sed mihi videtur tota hæc doctrina vsque aded clara, & certa quoad omnes suas partes, & tam adæquata rei, de qua determinat, vt nihil illi superaddi re ipsa possit, nullaque circa eandem controuersia realis intersit.

Artic. 2. Nihilominus consequenter ad doctrinam superius traditam, obseruari potest, honestatem, atque inhonestatem obiectiuam, tum finis, tum actionis exterioris esse causas æquiocam bonitatis, & malitiæ moralis, quæ formaliter insunt actibus voluntatis. Quapropter bonitas, & malitia physica, seu honestas, & inhonestas obiectorum non imputabiles homini, quæ consistunt in summo bono, & in propinquitate ad summum bonum, atque in distantia ab eodem, ac demum in vi perducendi hominem ad idem summum bonum, atque remouendi ab eodem, sunt priores bonitate, & malitia morali propria actuum liberorum, utpote inducentes vtramque causalitate sua, vt dictum est: sunt autem priores, vel intentionaliter tantum, & in ratione; vel etiam entitatiuè, vt in se ipsis intrinsecè. At verò bonitas, & malitia moralis, vt tales formaliter, insunt primo, ac per se actibus internis immediatè liberis, utpote imputabilibus operanti immediatè ratione sui, atque actionibus externis insunt secundario, & per accedens, nempe per determinationem extrinsecam ab actibus internis, ratione quorum, & non ratione sui sunt imputabiles operanti eadem actiones externæ. Quæ quidem apparent liquidè ex questione 18. sola itaque præcauenda est hæc in re æquiuocatio, ne fiat argumentum à genere ad genus, & varietur suppositio, vt variatur in obiectione ob defectum distinctionis modò expositæ.

QVÆSTIO XXVI.

Vtrum diuisio actus in bonum, & malum, sit diuisio generis in species?

IDEVR non esse generis in species, sed subiecti in accidentia, atque bonitatem, & malitiam esse denominationes saltem inadæquatè extrinsecas actibus, qui sunt boni, & mali. 1. Quia idem actus potest esse modò præceptus, modò prohibitus, sicuti eadem actio exterior, vt deambulatio, potest modò præcipi, modò prohiberi; siquidem Deus æquè dominatur vtrique actioni, & homo æquè subest imperio Dei, quoad omnes suas vires. Ergo idem actus potest esse modò bonus, modò malus, ac proinde bonitas, & malitia sunt prædicata extrinsecæ, & accidentalia ipsius.

Confirmatur: qui comedit carnem propè mediam noctem feriat quinta, potest continuare eandem comestionem ex vi eiusdem affectus post mediam noctem, cumque eius notitia; & Deus cui libet, & quando libet potest præcipere, ne ulterius perseveret in eliciendo eo actu, quem initio elicit honestè, & honestè eo vsque conseruauit. Quod quidem videtur esse manifestum, certè nulla ratione ostendi potest